

**POSTOJE A SELF-EFFICACY UČITELŮ ZÁKLADNÍCH
ŠKOL VE VZTAHU K INKLUZIVNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ:
PSYCHOMETRICKÁ ANALÝZA
ZAHRANIČNÍCH DOTAZNÍKŮ (AIS, ITICS, TEIP)
A JEJICH ADAPTACE DO ČESKÉHO PROSTŘEDÍ**

**ATTITUDES AND SELF-EFFICACY OF PRIMARY SCHOOL
TEACHERS IN RELATION TO INCLUSIVE EDUCATION:
A PSYCHOMETRIC ANALYSIS OF THE AIS, ITICS,
AND TEIP QUESTIONNAIRES AND THEIR ADAPTATION
TO THE CZECH ENVIRONMENT**

Jakub Pivarč¹

¹ Katedra pedagogiky a aplikovaných disciplín, Pedagogická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem

Abstrakt

V mezinárodním kontextu se pro účely měření postojů (*Attitudes Towards Inclusion*; AIS a *Intention to Teach in Inclusive Classroom*; ITICS) a self-efficacy učitelů ve vztahu k inkluzivnímu vzdělávání (IV) (*Teacher Efficacy for Inclusive Practices*; TEIP) využívají standardizované nástroje. Příspěvek prezentuje výsledky psychometrické analýzy/adaptace těchto nástrojů do českého prostředí, která byla uskutečněna na vzorku 1456 učitelů z celkem 140 základních škol (ZŠ). Analýzy prokázaly, že kromě ITICS mají české verze nástrojů totožnou faktorovou strukturu a vysokou reliabilitu jako originální anglické škály. Testovaná invariance navíc prokazuje, že nástroje v českých podmínkách měří zamýšlené konstrukty (postoje, self-efficacy) ve vztahu k IV. Na základě získaných výsledků lze proto doporučit české verze dotazníků k dalšímu využití v praxi.

Klíčová slova: psychometrická analýza; dotazník; postoje; self-efficacy; učitelé ZŠ; inkluzivní vzdělávání

Abstract

In the international context, in relation to inclusive education (IE), the standardized instruments *Attitudes Towards Inclusion* (AIS) and *Intention to Teach in Inclusive Classroom* (ITICS) are used to measure attitudes, and teacher self-efficacy is measured by the questionnaire *Teacher Efficacy for Inclusive Practices* (TEIP). This paper presents the results of a psychometric analysis/adaptation of these instruments to the Czech environment which was carried out on a sample of 1,456 teachers from a total of 140 primary schools. The analyses have shown that the Czech versions of the AIS and TEIP have the same factor structure as well as the same high reliability as the original English scales, while the ITICS did not. In addition, the tested invariance proves that in Czech conditions all three instruments measure the intended constructs (attitudes, self-efficacy) in relation to IE. Based on the obtained results, the Czech versions of all of the questionnaires can be recommended for further use in practice.

Keywords: *psychometric analysis; questionnaire; attitudes; self-efficacy; primary school teachers; inclusive education*

1 ÚVOD

V českém výzkumném prostředí neexistuje mnoho ověřených/spolehlivých nástrojů pro účely měření postojů a self-efficacy (vlastní vnímaná zdatnost) ve vztahu k IV, které by mohly být použity u předškolních pedagogů či učitelů ZŠ (Pivarč, 2022). Řada studií, zejména zahraničních, prokázala, že oba konstrukty spolu velmi úzce souvisí a že je lze považovat za významné faktory, které ovlivňují procesy spojené s IV (Saloviita, 2020). Je proto stěžejní, aby byly měřeny relevantními a ověřenými nástroji.

2 TEORIE

Na rozdíl od podobně koncipovaných škál (např. Teachers' Sense of Efficacy Scale), nástroje AIS, ITICS a TEIP reflektují IV více holisticky a jednotlivé položky jsou formulovány ve formě výroků. Originální anglická verze 8položkového dotazníku AIS (Sharma & Jacobs, 2016) se zaměřuje na identifikaci postojů reflektující *přesvědčení (BI)* a *pocitu (FI)* týkající se IV. 7položkový dotazník

ITICS od stejných autorů je naproti tomu zaměřen na identifikaci *záměru* (*intence*) učitele realizovat inkluzivní opatření (měří postoj ke kurikulární změně posilující IV – *Cch* a záměr spolupracovat s odborníky – *Cons*). 18položkový dotazník TEIP (Sharma et al., 2012) se zaměřuje na posouzení vlastní vnímané zdatnosti učitele ve vztahu k implementaci postupů v IV, konkrétně v oblasti: *spolupráce s odborníky* (*EC*), *zvládání rušivého chování žáků* (*EMB*) a *realizace inkluzivní výuky* (*EII*).

Za účelem využití výše uvedených škál pro identifikaci postojů a self-efficacy učitelů ZŠ ve vztahu k IV je cílem příspěvku prezentovat informace o faktorové struktuře, reliabilitě a o invarianci měření českých verzí nástrojů.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Překlad dotazníků z anglického do českého jazyka a jejich použití ve vlastním výzkumu bylo podmíněno souhlasem hlavního autora dotazníků (U. Sharma). Výzkum byl uskutečněn v roce 2022 v rámci projektu APIV A a v souladu s etickými aspekty byly dotazníky administrovány dostupnému vzorku 1456 učitelů ze 140 ZŠ ze všech krajů ČR (z toho žen 88 %; zhruba ¼ učitelů ve věku 41–50 let).

Pomocí (víceskupinové) konfirmační faktorové analýzy (CFA) byla zjišťována faktorová struktura dotazníků a invariance měření (z hlediska věku učitelů). Pro odhad vnitřní konzistence škál byl použit koeficient McDonaldovo omega (ω). Výpočty byly provedeny zejm. v software SPSS Amos v.28.

4 VÝSLEDKY

U učitelů z českých ZŠ se potvrdila po vzoru originální verze testovaná třífaktorová struktura dotazníku TEIP se vzájemnou korelací faktorů *EC*, *EMB* a *EII*. Navíc, tyto tři specifické faktory reprezentují jeden obecný dominantní faktor vyššího řádu (*TEIP*) ($CFI = 0,954$; $TLI = 0,945$; $RMSEA = 0,054$; $SRMR = 0,038$). U dotazníku AIS model s předpokládaným dvoufaktorovým řešením (*BI* a *FI*) lépe konvergoval v porovnání s jednofaktorovým ($CFI = 0,987$; $TLI = 0,978$; $RMSEA = 0,059$; $SRMR = 0,021$). Reliabilita jak AIS, tak TEIP byla $\omega > 0,90$.

Na rozdíl od dvoufaktorového řešení originální verze ITICS byl u české verze po sérii testů a modifikací přijat úspornější model s jedním obecným faktorem tvořený 7 položkami vyjadřující celkový záměr učit v inkluzivní třídě ($CFI = 0,962$; $TLI = 0,938$; $RMSEA = 0,063$; $SRMR = 0,032$). Reliabilita škál *Cch* a *Cons* byla pouze $\omega < 0,63$, u jednofaktorového řešení dosahovala již $\omega = 0,75$.

U české verze ITICS bylo dosaženo parciálně skalární invariance měření, u AIS a TEIP dokonce plné striktní.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

U českých verzí AIS a TEIP se potvrdila předpokládaná faktorová struktura jako u originálních nástrojů. Psychometrické vlastnosti české verze dotazníku TEIP navíc již byly úspěšně ověřeny na vzorku 628 učitelů MŠ (Pivarč, 2022) a tento realizovaný výzkum přináší empirické důkazy o jeho využitelnosti i u skupiny učitelů ZŠ. Stejně konstatování platí také pro škály AIS a ITICS. Posledně zmiňovaný nástroj nicméně dostatečně dobře neodráží původní faktorovou strukturu originální verze (dvoufaktorový model ITICS v práci autorů Sharma & Jacobs, 2016 byl ovšem přijat s určitými problémy), a proto je v českém prostředí vhodnější pracovat spíše s obecným jednofaktorovým modelem, který reflektuje celkový *záměr* ve vztahu k IV. Všechny testované nástroje jsou také dostatečně reliabilní. Tento výzkum, na rozdíl od valné většiny psychometricky orientovaných studií, přinesl také důkazy o faktoriální invarianci nástrojů (dotazníkové položky nejsou náchylné k systematické chybě měření, např. z důvodu přenositelnosti z jiného kulturního prostředí). České verze nástrojů lze doporučit pro další použití v praxi a jsou na vyžádání k dispozici u autora tohoto příspěvku.

6 LITERATURA

- Pivarč, J. (2022). Psychometrické vlastnosti dotazníku The Teacher Efficacy for Inclusive Practices (TEIP): Adaptace české verze škály u učitelů mateřských škol. *Studia paedagogica*, 27(1), 125–152. <https://doi.org/10.5817/SP2022-1-5>
- Saloviita, T. (2020). Attitudes of teachers towards inclusive education in Finland. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64(2), 270–282. <https://doi.org/10.1080/00313831.2018.1541819>
- Sharma, U., & Jacobs, K. (2016). Predicting in-service educators' intentions to teach in inclusive classrooms in India and Australia. *Teaching and Teacher Education*, 55(3), 13–23. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.12.004>
- Sharma, U., Loreman, T., & Forlin, Ch. (2012). Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(1), 12–21. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2011.01200.x>